

BENİM KONYA'M: 2

YIKILAN GERÇEKLERİM

“Hocam, gerçekler yıkılır mı hiç, yıkılsa yıkılsa hayaller yıkılır” dediğinizi işitir gibiyim. Haklısınız, bizler yıllardan beri yıkılan hayallerin altında kalmıyor muyuz? Ama unutulmasın gerçeklerde yıkılır; yıkıldı da...

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

Dolmuşlarımızın bir bölümünün alınlığında kalkış yeri olarak 'Eski Garaj' yazar. Sahi bugün bu adla anılan, "İşte burası Eski Garaj" diyebileceğimiz bir yer var mı? Yok! Siz dolmuşların sıra bekledikleri yeri 'Eski Garaj' olarak biliyorsanız yanılıyorsunuzdur. Oralar belki birkaç kaportacının, oto elektrikçinin yerleri idi.

Ben her 'Eski Garaj' lafının arkasından 'Alma mazlumun ahını...'der dururum. Anlatayım da kim mazlummuş bir görüverin. Biri Büyükşehir olmak üzere dört belediyemiz var. En yeni olan iki başkanımız son derece genç... Gelecek vaad ediyorlar. En ağabeyleri

ise büyükşehrimizin başkanı... Acaba Sayın Akyürek 'Eski Garaj'ı hatırlıyor mu? Kendileri orta ve yüksek öğrenimlerini nerede tamamladılar bilemiyorum. Rahmetli Nalçacı zamanında belki de yeri düşünülüp planı çizilen yerde Eski 'Yeni' Otoparkımız vardı. Şimdi yerinde bir kulenin yükseldiği alan...

Neyse biz şu 'ah alma' işine dönelim. Eski Garaj'ın yerinde eskiden hayvan pazarı vardı. Tahta parmaklıklarla çevrili bu pazarda her bölmeye bir sürü sahibinin hayvanları alınır. Tabii bu iş belli zamanlarda olurdu. Biz Hakimiyeti Milliyeciler sair zamanlarda orada çok güzel 'ayaklı' oynardık.

Bir gün dediler ki "Hayvan Pazarı'nın yerine 'garaç' yapılacaktı!" Ankara'ya filan gitmişliğimiz yok ki şu garaç'ın ne olduğunu bilelim. O yıllara kadar bir Adana'ya gittim, o kadar. Ona giderken de kara treni kullandık. Adana-Mersin günü birlik yolculuğunu

da yine trenle yapmıştık (Haziran 1950). Derken Garaç'ımız oldu da Ağustos 1957'de ilk defa Ankara'ya gidiyorum. İniş yerimiz Ankara'nın ilk otogarı. Adı mı, o yıllarda herkesin bildiği adıyla söyleyelim: Etlik Garaçları...

İşte benim 'ayaklı' oynadığım okulumuzun pencerelerinden izlediğim develeri, ip cambazları ile orta oyuncularım hep oraların hatıralarını taşır. Bir yıkılış yıkıldı ki sormayın. Yerine bir mimari şaheser (!) olan garaç yapıldı. Yaşıtlarım ve büyüklerim hele bir hafızasını zorlasınlar... O ne biçim yapıydı ya Rabbi...

Orada şimdi onun torunu sayılan ve adıyla büyük ölçüde bir otogar var. İşte benim 'yıkılan gerçeklerimin biri bu... Oteliyle, lokantasıyla, yazıhaneleriyle, yedek parçacılarıyla, lastik tamircileriyle, bakkallarıyla yıkılan bir gerçek... Hele hele Oto Nakliyat'ın arabalarının kalkışında âdeta bir amigo gibi çığlık atan, İdmanyurtlu da olan o zat... Rafet Efendi...

Konya Lisesinden ders çıkışı Kanlıgöl üzerinden Çaybaşı'na geçmeyeceksem yani Tellal Pazarı'ndaki ağabeyime uğrayacaksam eve gidiş yolumu değiştirdim. Kayıklı Kahve'nin oradan Karaman Caddesi'nden gitmek yerine ortadaki petrol istasyonunun solundan Garaj'a doğru yol açar, önünden geçdim. Oralardan geçmek bir eğlenceydi galiba bizim için... Bu satırları yazarken aklıma bir Gerede fıkrası geliverdi: Bilmem 'cuk' oturacak mı?

Efendim, fıkra bu ya, Gerede'ye Ankara'dan bir müfettiş gelmiş. O yıllarda kurumların misafirhaneleri filan yok, hemen bir otele inmiş. Akşam yemeğini bir lokantada

hâlettikten sonra otele dönmüş. Ama canı sıkılıyor. Otel kâtibine sorarak bir eğlence yerinin olup olmadığını öğrenecek.

"Sizin burada tiyatro yok mu?"

"Yok beyim!"

"Ya sinema?"

"O da yok beyim!"

"Peki siz burada nasıl eğlenirsiniz?"

Zavallı kâtip ne desin... Aklına bir cinlik gelivermiş:

"Efendi, bizim Hasan Efendi İstanbul'dan bir otomatik pastırma doğrama makinası getirdi. Bizler canımız sıkılınca oraya gider, makinayı seyrederez."

Aslı var mı yok mu bilmem ama ben fıkrayı 1978 yılında Atatürk Üniversitesi'nden mezun ettiğim öğrencim Hüseyin Yalçın'ın bitirme tezinden aldım.

Biz de Garaj'dan geçerek Burhaneddin Tirmizi Sokağı'ndan Uluırmak Caddesi'ni keserek Çaybaşı Caddesi'ne giriverirdik. Şimdi ne Eski Garaj kaldı, ne de anılan sokağın yarısı... Hatta Çaybaşı Caddesi'nin bile bir bölümü "dönüşüverdi."

İşte böyledir gerçeklerin yıkılması...

Zaman zaman Yaka yolunda torunumla araba gezisine çıkarız. Dost Nalteklinlerin Öncü Düğün Salonu'nu (kır bahçesi de diyebiliriz) geçtikten bir süre sonra bir okul levhası görürsünüz: Şükrü Doruk İlköğretim Okulu. "Allah Allah bu okul Meram son durakta değil miydi? Ta buralarda levhasının ne işi var?" türü vesveselerle geçer gidersiniz.

Geçenlerde tatil arası Konya'ya geldiğim günlerin birinde atladım

4 numaralı Meram otobüsüne son durakta (tabii eski son durakta) indim. Biliyorum ki işini bilen gençler plastik bardaklara doldurdıkları karadutları pazarlıyor. Yanılmamışım. 8 Temmuz ikindisinde bir bardak karadut alıp köprüden geçerek ilerledim. Bir yandan da atıştırıyorum.

Neyse nefsimizi körelttikten sonra durağa doğru ilerliyorum. O da ne? Okul yok olmuş... Bas-bayağı yok olmuş. Masallardaki sihirli güç sahipleri kocaman sarayları alır, başka yerlere götürürlerdi. Demek ki dedim Yaka yolunda levhası olan Şükrü Doruk İlköğretim Okulu bir sihirli buldozer tarafından Meram'dan alınıp oraya taşınmış! Doğrusu bir de gidip yeni okulu görmek içimden gelmedi. İşte size yıkılan bir gerçek daha...

Tesellimiz Şükrü Doruk adının yaşatılması... Yoksa eski okulun arsası şu olacakmış, bu olacakmış; o beni hiç mi hiç ilgilendirmez. Ama beni ilgilendiren bir başka Şükrü Doruk daha var.

Konya Lisesinde öğrenciyim. Okulumuz yatılı. Yan tarafında da Şükrü Doruk Reviri var. Bir sabah rahatsız olduğumu hissedince revire çıktım ve doktorumuza muayene oldum. Bu bir...

İkincisi, revirin üst katında İngilizce öğretmenimiz Muhbil Ertunç ile psikoloji-sosyoloji derslerimizin hocası Semahat Ertunç otururlardı. Bir gün nasıl olmuşsa Muhbil Hoca'mızın ayağı aşırı derecede incinmiş, yere zorla basabiliyorsa da merdivenden çıkamıyormuş. Bir gün revirin önünden geçerken bir ses ile irkildim. Muhbil Hoca'm sesleniyordu.

“Sakaoğlu, Sakaoğlu...”

Hemen koşuyorum, bahçe kapısından içeri girip hocama sesleniyorum.

“Buyrun hocam”

“Sakaoğlu yardım et de eve çıkayım.”

Ne demek “eve çıkayım”, o koskoca hoca. Onu zıplatıp atlatarak yürütecek değilim ya. Bütün itirazları reddederek;

“Hocam, sırtıma alayım sizi, buyrun!”

Hocam bir şey diyemedi. Onu sırtıma alıp evine kadar çıkarıverdim.

Bizim hoca sevgimiz böyle işte. Ancak o sevgi ve saygının maddi unsuru olan o hafif kıvrılarak çıkan merdiven ne oldu? O da yıkılan gerçeklerden biri değil miydi?

Ancak kendileri üç yıl önceki ‘Konya Lisesi 1956’lılar’ toplantısına gelmişti. Elini öpüp saygılarını sunmuştum, eşi rahatsızmış gelemedi.

Daha ne çok şey var anlatılacak... Adliye binamızın yerini hatırlayanlar var mı? Melike Hatun Kadınlar Pazarı'nın iki önceki şekli? Solaklar'ın gazoz fabrikasını? Turing Palas oteli'ni?

“Yeter Sakaoğlu yeter” dediğinizi duyar gibi oluyorum. Acaba buraları fotoğraf makineleriyle kameralarla ölümsüzleştirdik mi? İnşallah olumlu bir cevap veren çıkacaktır.

Bu satırları yazdığım gün (21 Ağustos 2010 Cumartesi) benim Çaybaşı'ndaki evim de “yıkılan gerçekler” arasında yerini almış oldu.

Allah, korunacakları korusun diyorum.

Prof. Dr.
Haşim KARPUZ

KENT SEMBOLLERİ VE SARAYBOSNA SEBİLİ

İnsan canlıların en mütেকâmilidir. Alet yapmak, düşünmek, konuşmak, aklını kullanmak, hafızasını bilgilerle doldurmak gibi özelliklere sahiptir. Bunun için insana “eşrefi mahlukât” denmiştir. İnsan yaşadığı mekânlara, karşılaştığı insanlara

anlam ve değer verir. Son yıllarda insan bilimleri, şehir bilimlerinde ayrıntılı ve ortak çalışmalar yapıyor. İnsan-mekân, şehir ve şehir sembolleri üzerinde duruluyor.

Acaba Konya'nın sembolleri neler olabilir? Tarihi bir şehir olarak, hangi olaylar kent belleğinde yer almıştır? Bu soruları hatırlayıp düşünmemize sebep Fuar alanına dikilen Saraybosna Sebili oldu. Saraybosna Bosna-Hersek'in başkenti, Başçarşı ve çevresi ile tipik bir Osmanlı şehri. Sebilde Başçarşı'nın meydanında, yan yüzdeki musluklarından su akan, sekizgen gövdeli, kubbeli, ahşaptan yapılmış bir su yapısı. Yaklaşık 150 yıl önce yapılmış ve şehrin sembolü olmuştur. Konya'ya dikilmesinin nedeni, Saraybosna ile kardeş şehir olmamız, Bosnalı kardeşlerimize olan sevgimizdir.

İnsan duyguları ile, ilgileri ile olayları, varlıkları değişik şekillerde algılayıp anlamlandırıyor. Kent tarihimizdeki olaylar, kent merkezindeki meydanlar dahi anıtlar onun zihninde yer ediyor. Şimdilerde şehir plancıları, sosyologlar kent belleği, kent sembolleri gibi yeni kavramlar ortaya attılar. Acaba Konya'nın kent belleğinde yer etmiş semboller nelerdir? Bu semboller nasıl oluşmuştur?

- Kent sembolleri; yöneticiler tarafından yapılan camiler, türbeler olabilir. Alâeddin Camii, Sel-

çuklu Sultanları Türbesi, Mevlâna Türbesi, Atatürk Anıtı böyle sembollerdir.

- Tarihi olaylar, savaşlar, doğal felaketler, önemli insanlar kent belleğinde yer tutarlar. Akşehir Nasrettin Hoca Türbesi şehrin simgesidir. 1867 çarşı yangını Konya Bedesteni'nde yaşayanların unutmadığı bir olaydır.

- Bayramlar, anma günleri (Mevlâna, Atatürk gibi) kent belleğinde yer tutar ve şehrin mimarisine yansır.

Kent sembolleri nasıl oluşur? Önemi nedir?

Bir şehrin sembolleri aynı zamanda kent belleğinin de temel öğeleridir. İnsan duygularıyla şehir merkezinde gördüğü anıtları, biçimleri, olayları algılıyor. Bu şekiller ve tasvirler hafızamızda yer alıyor. Bu şekilleri bazı uyarıcılarla, çağrışımlarla hatırladığımız zaman onlar geçmişe ait bir gösterge, işaret, sembol oluyorlar.

Yukarıda anlattıklarımız doğrultusunda Konya'daki Saraybosna Sebili Konyalılar için ne ifade edi-

yor? Bu yapıyı, Saraybosna-Konya ilişkilerini gelip geçen insanlar bilmiyor ve bu yapı onlar için bir şey ifade etmiyor. Bu yapının hikâyesini, Saraybosna'ya 1985-1992 iç savaşındaki Konya yardımlarını anlatmamız gerekiyor. Saraybosna şehrinin belleğinde kuvvetli bir Osmanlı ve Konya sembolü var.

Önce biz de yaşadığımız eski bir başkent olan Konya'nın sembolünü belirleyip onu Saraybosna Sebili'nin yanına inşa etmeliyiz. Bu rastgele zorlama ile seçilmiş bir anıt olmamalı. Kentin kültürel, tarihî değerlerini kapsayan, kent belleğinde yeri olan olayları yansıtan bir Selçuklu veya Osmanlı eseri, gerçek, çağdaş bir sanat eseri bir anıt olabilir. Yukarıda saydığım anıtlara ilaveten Mevlâna heykelleri, yeni kent kapıları, üniversite ve sanayiye simgeleyen yeni tasarımlar anıt olabilir. Her zaman tarihî yapılar ile kentin geçmişini hatırlamayı önemsiyoruz. Suni taklitler, tekrarlar yerine çağdaş ve özgün eserlerle şehirlere yeni semboller kazandırmalıyız.

Aczimin Girgesi

Huy güzelliği...

Süretperestler sukûtu hayâle hazır olsun
Çünkü o al yanaklar bir gün elbet solacaktır.
Ne mutlu sîrete talip olan insanlara ki
Boy bos fâni, huy güzelliği ise hep kalacaktır.

Ahmet Sergi

Halit GÜLER
Emekli Diyanet
İşleri Bşk. Yrd.

AHISKA TÜRKLERİNİN BİTMEYEN ÇİLESİ

Şehrimizde, Hacı Veyiszade Camii'nin altında, maalesef caddeden çok rahat görünmeyen T. Diyanet Vakfının çok güzel ve kitap çeşidi yönünden zengin bir kitabevi var. Her türlü kitabı rahatlıkla bulabilir veya sipariş edebilirsiniz. Zaman zaman o kitabevine uğrar, yeni çıkan kitapları oradan takip eder ve beni ilgilendiren kitapları satın alırım. Son günlerde o kadar güzel ve bol kitap çıkıyor ki insan takip etmekte ve zamanında okumakta zorlanıyor. Tabii ki gözleriniz yeterli ve size yardımcı oluyor ise. Maalesef benim gözler kitap okumaya ve hatta yazmaya fazla izin vermiyor. Gözlerimle yarış hâlindeyiz, bakalım ne olacak. Bu gidiş öyle gösteriyor ki herhalde gözlerimin dediği olacak. Eh ne yapalım şimdiye kadar bıkmadan usanmadan bendenize hizmet ettiler, bundan sonra etmeyebilirler. Etmeseler de olur diyemiyorum. Çünkü onlara çok ihtiyacım var. Yalnız hizmet ettikleri süre daha kesin belli değil, ama hizmet etmeyecekleri süreye göre çok uzun. Yalnız bu yazım, gözlerime bir teşekkür yazısı değil. Allah nasip ederse herhalde biraz daha beraber çalışacağız.

Şimdi gözlerimi bir tarafa bırakıp tekrar kitabevine dönelim. Öyle yazdığımıza bakmayın, gözlerimi bir tarafa bırakmam veya ihmal etmem de mümkün değil. Çünkü okuyup yazma denince öncelikle gözler akla gelir.

Adı geçen kitabevinde, kitapları karıştırırken yanıma benim gibi kitap meraklısı olduğu anlaşılan bir genç geldi. Ahıska Türklerinden olduğunu ve

Konya İlahiyat Fakültesinde okuduğunu söyledi. Üç beş arkadaşıyla bir evde kalıyorlarmış. Ben Ahıska Türklerinden bahsetmeye başlayınca kendilerine yabancı olmadığımı anladı ve bana biraz daha yakın olma ihtiyacı hissetti. Kitabevinin gayretli ve çalışkan müdürü Yusuf Öksüzün masasının etrafında toplanıp konuşmaya başladık. Önce Ahıska Türklerinden az da olsa üç beş genci Konya'da üniversite öğrencisi olmalarını görmekten duyduğum memnuniyeti ifade ettim. Tabii ki onlar da ana vatan kabul ettikleri Türkiye'de bulunmaktan son derece memnun olduklarını gözlerinin için gülererek ve omuzlarını hafif yükselterek söylediler.

Ahıska Türkleri, (175 bin civarında Ahıskalı Türk) Stalin döneminde (1944) bir gece yurtlarından sebepsiz yere baskın tarzında çıkartılarak insanlık dışı zulüm ve işkence altında kara trenlerle Rusya'nın değişik bölgelerine sürgün ve tart edilmişlerdir. Yolculuğa dayanamayıp hastalananlar ve ölenler (35 bin suçsuz ve günâhsız insan) yollarda rastgele vagonlardan atılmışlar ve kurda kuşa yem yapılmışlardır. Sağ kalabilenler ise bir daha bir araya gelemeyecek ve birbirlerini göremeyecek şekilde Sibiryaya içlerine ve Karakurum Çöllerine kadar sürgün edilmişlerdir. Soy kırımını falan Ahıska Türklerine yapılan hainliğin ve zalimliğin yanında çok hafif kalır.

Ahıska Türkleri çok cesur, çalışkan, mert ve dayanıklı insanlar oldukları için her türlü baskıya ve zulme göğüs germesini bilmişler, her şeye rağmen hayatta kalmayı başarmışlar, sonraları

ne yapıp yapıp yine de bir araya gelmeyi becermişler, sürgün edildikleri Sibiryada olmasa da Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'da mahalleler ve köyler kurmuşlardır.

Bendeniz, onların köylerini ve mahallelerini ziyaret etme şansını elde etmiş ve bahtiyarlığını yaşamış bir insanım. Almaati'nin bir kenar mahallesinde Ahıska Türklerinin aksakallarından ve çilekeşlerinden ozan Ali Paşa ile sabaha kadar yaptığımız sohbeti unutmamız mümkün değildir. Ahıska Türklerinin en yaşlılarından ve saygınlarından birisi olan Ali Paşa, o korkunç dramatik serüveni baştan sonuna yaşamış ve hâlen de yaşamakta olan bir kimsedir. Ahıska Türklerini şu veya bu ülkeye mal etmek mümkün değildir. Her şeyden önce ana vatan kabul ettikleri Türkiye'den özlemle bahseder ve Türk milletini hayranlıkla anarlar. Nüfus cüzdanlarında veya pasaportlarında ırkı hanesinde koskocaman Türk yazar, daha doğrusu yazdıran ve bundan katıyen tâviz vermeyen, korkmayan tek yürekli topluluk S.S.C.B.'de Ahıska Türkleridir. Ahıska Türklerinin Kazakistanlısı, Kırgızistanlısı, Türkmenistanlısı ve Azerbaycanlısı olmaz. Onlar nerede yaşarlarsa yaşasınlar Ahıska Türkleridirler. Bu tutum asıl yurtları olan Ahıskaya dönünceye veya anayurt kabul ettikleri Türkiye'de tamamı toplanıncaya ve yerleşinceye kadar böyle devam edecektir.

1985'de resmi bir heyet olarak S.S.C.B.'ne gitmiştik. O zamanlar Bahtiyar Vahapzade sağdı ve Bakü'de kaldığımız günlerde bizimle beraber olmuştu. Şeyh'ul-İslâm Allah Şükür Paşazade'nin makamında idik. Ahıska Türklerinden bir heyetin bizimle görüşmek istediklerini haber verdiler. Heyet başkanımız Dr. Tayyar Altıkulaç kabul etti ve kendileriyle uzunca görüştük. Dediler ki:

“Biz, Bakü'de sürgün hayatı yaşa-

yan ve kendilerine kaçkınlar denen Ahıska Türklerinin temsilcileriyiz. Ana vatan Türkiye'den kardaşlarımızın geldiğini duyduk ve koşu koşu huzurunuza geldik. Çok sevindik ve sizi yaşadığımız hayatın sona ereceğinin müjdecileri olarak kabul ettik. İlk defa ana vatan Türkiye'den bizleri görmeye gelmiş önemli bir heyetle karşı karşıyayız. Biz, bu şehirde tren garında devre dışı bırakılmış kara vagonlarda yaşıyoruz. Stalin döneminde doldurulup sürgün edildiğimiz kara vagonlar sanki. Demek ki bizim kaderimiz kara vagonlarla birlikte yazılmış ve kara vagonlarda yaşamak imiş. Azeri kardeşlerimiz bize kaçkınlar diyorlar. Gerçi Orta Asya'nın her bölgesinde aynı şey söyleniyor. Kışta kıyamette, Bakü'nün korkunç rüzgârında kara vagonlarda yaşıyoruz. Onlarda olmasa biz ne yaparız bilemiyoruz. Bir zamanlar bizi sürgünler olarak şura buraya taşıyan kara vagonlar, yaptıklarından utanırcasına şimdi bizi himaye ediyorlar ve barındırıyorlar. Anne baba yok, işimiz-aşımız yok. Akrabalarımızın nerede olduklarını, ne yaptıklarını bilmiyoruz. Bizi Türkiye de kabul etmiyor. Buralarda da bize sıcak davranmıyorlar ve sürgünler muamelesi görüyoruz. Yine de sağ olsunlar Azeri kardeşlerimizin yaptıkları yardımlarla yaşıyoruz. Türkiye bizi düşünmeli ve bize yardım etmeli. Bizim bir avuç toprağımız olsa başka bir şey istemeyiz ve geçimimizi o topraktan sağlarız.”

Ahıska Türklerinin gözyaşlarının ıslattığı bu ifadeleri ve hâlleri bize çok tesir etmişti. Aradan 25 sene geçti bir şey yapabildik mi, yapamadık. Sürgün edilmelerinin üzerinden 72 sene geçti. Türkiye ve dünya bir şey yapabildi mi, yapamadı. Ahıska Türklerinin kaderi değişmeyecek mi? Hayatları kara vagonlarda ve düşman tehdidi altında mı geçecek? Korku ve dehşet dolu günler sona ermeyecek mi?

1990'lı yıllarda Bişkek'e gitmiştik. O yıllarda arkadaşım Orhan Balcı,

Bişkek'te Din Hizmetleri Müşavirimiz idi. Bizi Bişkek'in yakınlarında Ahıska Türklerinin yaşadığı bir köye götürmüştü. Evine misafir olduğumuz Ahıskalının 7-8 yaşlarında bir oğlu vardı. Gayet güzel saz çalıyor ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinden Türküler söylüyordu. Bazı yerli sanatçıları soruyorduk hemen ismini söylüyor ve ondan bir parça okuyordu. Yaşına rağmen çocuğun zekâsına, kabiliyet ve bilgisine hayran kalmıştık. Ahıska Türkleri çok çalışkan ve aynı zamanda çok zekidirler diye boşuna söylemedim.

Aynı köyde bir başka Ahıska Türk'ünün kapısını çekinmeden çaldık. Ev sahibi kapıyı açtı ve bizi tebessüm ederek içeri buyur etti. O anda topraktan ve yerden ocağın üzerinde musakka yemeği kaynıyordu. Ocakta çalı çırpı yanıyordu. Anadolu'nun köy evlerinde olduğu gibi. Bu ailenin mükemmel bir evleri vardı. Ev sahibine; bu evi kime yaptırdın, diye sorduk; kendi ellerimle yaptım, dedi. Hünerli ve becerikli bir insana benziyordu. Cami gibi ev yapmışsın kardeş, bir de cami yapsan olmaz mı dedik. Olmaz olur mu komşular yardım etseler memnuniyetle hemen yaparım dedi. Köyde, gördüğümüz kadarıyla cami yoktu.

Genellikle Ahıska Türkleri evlerinde besledikleri ineklerin sütleriyle geçiniyorlardı. Her Ahıska Türk'ünün evinde bir de ahır vardı. Bu köyde yaşayanların evleri düzgün ve maddi durumları iyi idi. Lâkin yine de kendi yurtlarını, eğer olmazsa Türkiye'yi istiyorlardı.

Bişkek'e dönerken Ahıska Türklerinin çoğunlukta oldukları bir köye daha uğradık. Güzel bir tesadüf o günde köyde düğün varmış. Hemen bizi düğün sofrasına buyur ettiler. Düğün evinde tertip düzen iyi ve ikram boldu. Yaşlı erkek misafirler uzunca bir masanın etrafında, kadınlar ayrı bir bölümde ve gençler ise bir başka masanın etrafında ağırlanıyorlardı. Davullar durmadan çalıyor ve gençler halay tepiyorlardı.

Bize gösterilen ilgi büyüktü. Onları memnun etmek ve gönüllerini kazanmak için düğün yerinde biraz kaldık. Gelini dualarla arabasına bindirip, eşyalarını bir başka arabaya yükleyip yolcu ettikten sonra oradan ayrıldık. Biz de memnun olmuştuk, onlar da memnun olmuşlardı.

T.Diyaret Vakfı'nın Konya'da açtığı kitabevinde karşılaştığım Ahıskalı genç, bunları yeniden hatırlamama vesile olduğu için kendisine teşekkür ettim Bir şeyi daha hatırlamama vesile oldu; onu da izninizle kısaca ilâve edeyim:

“Biz Orta Asya'nın şurasında burasında yaşayan Ahıska Türkleriyiz. (2005 yılı nüfus sayımına göre 15 ülkede yaşayan Ahısta Türklerinin sayısı 600 bin civarındadır.) Buralardaki yaşayış şartlarımız ne olursa olsun biz Türkiye'ye yerleşmek ve ana vatanımıza hizmet etmek istiyoruz. Bizi Güneydoğu'ya yerleştirin. Bizi de sizi de çok üzen terörü kökünden kazıyalım ve ana vatanımızı bu belâdan kurtaralım” diyorlardı. Karşılaştığımız her Ahıska Türkü, yumruğunu sıkarak aşağı yukarı bunu söylüyor, nasırlaşmış avuçlarını olabildiğince geniş açarak: “Şu avuçlarımız dola-cak kadar toprak verin, oraya yerleşelim ve terörü kökünden kazıyalım. Yürekten söz.” Ne dersiniz denemeye değmez mi?

Ahıska Türkleri dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar Türkiye'nin ayrılmaz bir parçasıdır. Kendileriyle çok görüşmüş ve ileri gelenleriyle sayısız sohbetlerde bulunmuş bir kimse olarak benim kanaatim ve üzerimde bıraktıkları tesir böyle. Ahıska Türkleri yaşadıkları ülkelerde azınlıkta oldukları ve kaçkınlar muamelesi gördükleri için başlarından sıkıntılar da eksik olmuyor. Elhasılı vel kelâm Ahıska Türklerinin Stalin döneminde başlayan çileleri, aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen hâlen devam ediyor. Bakalım daha ne kadar devam edecek. Allah yardımcıları olsun!

KONYA ESKİ ESERLER MÜZESİ⁽¹⁾

Dr. Nuran ÖZLÜK

1953 yılında düzenlenen Konya gününde iştirak eden dönemin muharrirlerinden Neriman Hikmet'in duygu, düşünce ve izlenimlerini aktardığı yazı, arşivlerden çıkarılarak konu ile ilgili günümüz araştırmacılarının dikkatine sunulmak üzere aşağıda verilmiştir.

Aynı zamanda dünyanın en büyük din ve şiir adamlarından Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin türbesi olan bu bina, içindeki emsalsiz neyler, kumaşlar ve halılarla müze olarak da büyük bir değer taşımaktadır.

Konya'ya gelip de Hazreti Mevlânâ'yı ziyaret etmemek mümkün müdür? Reis-i cumhur, köylü, ağa-vatandaş, ev kadınları, ilim mensupları, politikacılar, askerler, Hristiyan ve Müslümanlar, her din ve mezhepte olanlar onun yüce dergâhına gitmeden bu diyardan geçmezler. Çok eski zamanlarda üzüntü ve zaruret içinde kalan ona koşar, bir dilekçe ile Mevlânâ'nın ruhuna hitap ederek dileği yazılı kâğıdı postnişine verir. Muradı hasıl olur muydu? Bilemeyiz, çünkü Mevlânâ aşkı insan ruhuna dolan bir iyilik, güzellik, sonsuzluk iksiridir. Gönülden gönüle akarak fenayı ifna eder.

Ölümünden yedi yüz sene sonra da ilim irfan onu anıyor, hürmetle huzuruna varıyor. Ben de bugün tertip edilen Konya günü için türbeyi ziyarete gittim. Şimdi müze hâlinde kullanılan türbeye Müdür Zeki Oral nezaret etmektedir. Kendisi olgun ve âlim bir şahsiyet. Büyük bir nezaket ve tevazu içinde ziyaretçileri karşılıyor, maksadımı bildirince gülümsedi:

- Çok memnun oluruz, Mevlânâ hakkında çok eser yazıldı, türbe çok ziyaret edildi. Çok tasvir olundu. Fakat bunlar daha binlerce defa tekrarlansa yine

her kalemin karınca kaderince bir hizmeti olur, dedi.

Müze asistanı Mehmet Önder, ziyaretçilere bütün bilgisini sunmak isteyen bir cömertlikle beni türbeye buyur etti, arkadaşı turizm mihmandarı Celâleddin Kışmır aynı incelik ve alaka ile yolumu aydınlattı.

- Bu türbedeki maddi manevi varlığı size izaha lüzum yoktur, içeride ne görürseniz ne hissederseniz o gerçektir, dedi.

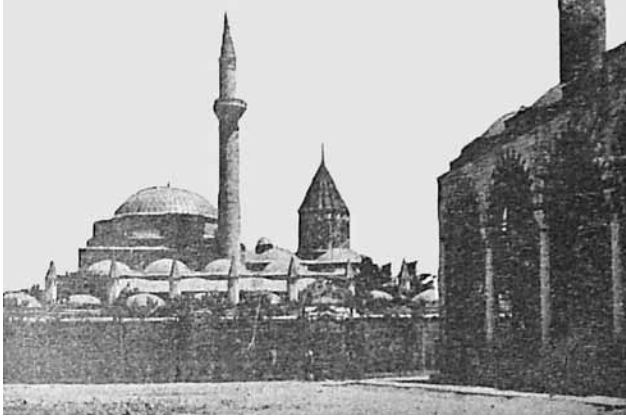
Türbenin taş döşeme avlusundan ilerledim, karşımda iki kanatlı, Osmanlı tarzında işlenmiş, üstünde Sultan Veled'in bir beyti bulunan açık bir kapı vardı. Henüz içeri girmemiştim, çiçekli tarhlarla süslenmiş olan bahçenin temiz misk kokulu havasını kokladım. Evvelce burası Alâeddin Keykûbat'ın gül bahçesi imiş. Şimdi ne mutlu bir makam olmuş. Hazreti Mevlânâ'nın pederi Sultanü'l-ulema Mehmed Bahaeddin Veled, Alâeddin Şah'la bu civardan geçerken onun bu gül bahçesini çok beğendiğini hissedince burayı ona hediye etmiş. Vefat edince de çok sevdiği bu bahçeye defn olunmuş. Oğlu Mevlânâ da bu fani âlemden ebediyete geçince pederinin yanına tevdi olunmuşlar. Sonra bu iki makber Mevleviler tarafından dergâh hâline getirilmiştir. Zamanla türbe genişletilmiş, ilavelerle büyütülmüştür. Her devirden her ziyaretçiden bir iz ve hatıralarla doludur.

Şadırvandaki su, bir Mevlevi musi-

(1) Neriman Hikmet, "Konya Eski Eserler Müzesi", *Resimli 20. Asır*, C. 3, S. 77, s. 13, 32.

kisi gibi şakıyor; derviş odalarında eski günlerden kalma “âli” bir duygunun derin nefesi hissediliyor.

Ceviz kapıdan içeri girince ufak bir antre teşkil olunmuş duvarlarda değerli hattatların yazdıkları beyitler, mesneviler... asılıydı. Tam karşıda Hasan Paşa'nın yaptırmış olduğu türbe salonuna açılan, pırıl pırıl yanan gümüş kapı var, insana bir makbere, türbeye değil Cennet'e girecekmiş hissini veriyor, tam üzerinde içine şu rubai altın yıldızla talik ile yazılmış yeşil dolamalı bir sikke bulunur. Rubai, “Zıll-ı Mevlânâ ebed payende bad” Mevlânâ'nın gölgesi manevi himmeti kıyamete kadar devam etsin, manasınadır.

Konya Eski Eserler Türbesi (Mevlânâ Türbesi)

Bu kapıdan da geçince içerisi lahuti bir boşluk içindedir. Pırıl pırıl parlayan avizeler, renk renk halılar, mavi çini, ipekli yeşil örtüler altında sandukalarında Mevlevi ailesinin kabirleri sanki misafir kabul eden bir ev sahibi güleryüzlülüğüyle ziyaretçileri karşıyorlar. İnsan burada bir mezarlığa girmiş gibi olmuyor. Evvela altı Horasan eri âdeta size ilerideki makamı işaret eder, salonun nihayetinde Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled'in merkatleri arasında gümüş bir kafes bulunmaktadır, bu kafesin üzerinde ise Aşık Mani'nin yazdığı 32 beyitlik bir kaside, Kalemkâr İlyas adında bir sanatkâra hâk ettirilmiş yine Hattat Mirza tarafından kaleme alınmıştır. Bu kafesin önünde iki basamaklı bir mediven var. Burada huzura çıkılır.

Bu mezarların üzerinde başkubbe bulunuyor, Mevlânâ ailesinden 63 kişi medfundur. Mevlânâ Hazretleri

Kubbe-i Hadra'nın altında medfun bulunmaktadır. Burası ölümünden 3 yıl sonra 676 Hicri yılında Selçuki vezirlerinden Muineddin Süleyman Pervane'nin zevcesi ve Gıyaseddin Keyhüsrev kızı Gürcü Hatun tarafından Mimar Alemuddin Kayser'e yaptırılmıştır deniliyorsa da Mimar Bedreddin'in eseri olduğu da söylenmektedir. Küçük kayıtlarla istalaktili kubbe, medhal Mimar Hayreddin'indir. Kubbenin dışı 16 dilim, üzerine çini kaplanmış, etrafında beyaz zemin üzerine Ayete'l-Kürsi yazılmıştır. Huni şeklinde menşuridir, evvelce yeşil çini ile kaplı imiş, şimdi mavi renktedir. Kubbenin iç tezyinetini Abdülvahid adlı bir sanatkâr vücuda getirmiştir. Altında Mevlânâ ve oğulları, pederi Sultanü'l-ulema Selahaddin Zergubi Hüsameddin Çelebi, Şeyh Kerimiddin zevcesi ve torunları bulunmaktadır.

Mevlânâ'nın cevizden imal edilmiş olan sandukasını Abdülvahid oyma sanatının şaheseri hâline getirmiştir. Başucunda onun kemalâtını, ayakucunda ölüm tarihini gösteren bir kitabe, her iki yanında da biri 9, diğeri 10 beyitli Mevlânâ'nın Farsça iki gazeli ile Mesnevi'den 22 seçkin beyit yazılmıştır. Kubbenin duvarlarına kabartma ve çiçek hendesî şekillerle nakşolunmuş aralarına kûfi yazı ile ayet-i kerimeler konulmuştur. İlerisinde ise evvelce halka açık olan demir parmaklıklı dilek penceresi bulunmaktadır.

Karamanoğulları'ndan Alâeddin Şah, bir rivayete göre ayaklanan Rumlara karşı galip gelmesi için bir cuma gecesi sabaha kadar dergâhta kalarak burada niyaz etmiş. Seher vakti gözleri kapandığı sırada rüyasında kalabalık bir grup, nur yüzlü pirlere görmüş. Aralarından kırmızı elbiseli, ak sakallı olanı kendisine doğru gelmiş:

- Ben Mevlânâ Celâleddin'im, mak-sadın hâsıl olacak, demiş. Alâeddin Şah da savaş dönüşünde türbeyi yeşile bürüyeceğini vadedmiş, muzaffer dönünce de sözünü tutmuş.

Yine Karamanoğlu Mehmet Bey Konya'yı işgal edince bir Selçuk şehzadesi dergâha iltica ediyor, Mehmet Bey de arkasından gidiyor. Fakat karşısında Mevlânâ'yı öyle mehabette görüyor ki konuşmıyor. Mevlânâ'nın yanında kırmızılar giyinmiş 20 kadar pirin hepsi ak

sakallı yalnız Mevlânâ'nın üzerinde Dühani elbise vardır; Mevlânâ ona yıkıcı, intikamcı olmamasını söylüyor.

Kıymetli, genç meslektaşımız Bedii Faik bir gün bana:

- Sen Konyalısın, bunu bilirsin; senin sözüne de itimat ederim. Sahiden Mevlânâ'nın pederi oğlunun sandukası önünde ayakta mı durmaktadır, diye bu çok alakalı meseleyi sormuştun.

Konya deyince akla nail Mevlânâ gelirse Mevlânâ deyince de hatıra hemen bir babanın kemale eren oğlu karşısında ona nasıl saygı gösterileceğini temsil eden Sultanü'l-ulema gelir. Halk arasında söylenir: "Oğlu ilimde hak yolunda kendini aşmış olduğundan ölüyor, yanına defnedilince baba sandukasıyla onun ayakucunda ayağa kalkmış. Hâlâ öyle dururmuş, kıyamete kadar."

Ben de bilhassa bu meseleyi anlamak, tetkik etmek istiyordum. Baba ve oğul arasını dikkatle gözledim. Hayır, böyle bir şey yoktu. Amma işin aslı esasız da değildir. Babasının başucunda bulunan Mevlânâ'nın sandukasına mukabil Mehmed Bahaeddin Veled'in sandukası daha büyük ve yüksektedir. Bu suretle oğul, pederine hürmetkâr makamı veriyor, onu daha heybetli gösteren sanduka ise oğlunun ayakları dibinde onun hak yolundaki kemali önünde saygıyla ayağa kalkmış bir ihtiram manasına bürünmüş. Bu efsane ile sandukaların hakiki durumu gözönüne getirilirse bu söylenenlerin tesadüfi olmadığını anlarız. Demek türbe onarılırken devrin mütefekkirleri halkta ilme saygı ve sevgiyi uyandırmak için bunu temsili bir misal yapmışlar, yalnız Mevlânâ'nın da babasına olan saygı duygusunu incitmeden ustalıklı bu manevi olayı yaymışlardır...

Bu meseleyi merak edenler varsa işte, işin aslı tamamıyla böyledir. Bedii Faik arkadaşımız ince zekâsıyla bunu daha açık kavrayacaktır.

Türbenin merkatler kısmından sonra Semahane'ye geçiliyor. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ve Mimar Sinar tarafından ilave olunmuş, tamamıyla Osmanlı üslubunun post kubbesidir. Vaktiyle Mevlevî âyinleri yapılmış, Mescid-i Şerif de aynı zamanlarda inşa

olunmuştur. Mescidin avluya açılan kapısı ağaç işçiliğinden güzel bir numunesidir. Kapının iki kanadının ortasında ayet-i şerife yazılıdır. Ön tarafında üç sütunlu, üç beyaz kemerli bir sahanlık bulunmaktadır.

Semahane'de Mevlânâ'dan kalan, Mevlevilere ait Türk-İslam eser ve eşyaları teşhir olunmaktadır. Bilhassa Mevlânâ'ya Alâeddin Keykûbad'ın düğün hediyesi olarak verdiği ipek halı secadenin damat olduğu gün üzerinde namaz kılmıştır. Mevlevî musikî aletleri def, dümbelek, saz, meşhur 500'lük tesbihleri sanatkârane işlenmiş küçük mücevher sandıkları, incili pırlantalı kutular burada bulunmaktadır.

Mescid-i Şerif'te ise en nadide Kur'an-ı Kerimler, en büyük ebatta ciltten en küçük ebatta cilde kadar var. Tarihî değeri büyük tezhip ve hat sanatını gösteren elyazmaları, minyatürler çok nefistir. Yine Mevlânâ'nın bugüne erişmiş bulunan elbise, külâh ve şahsi eşyalarının manevi değeri ölçülmez. Şems-i Tebrizi'ye ait bir serpuş, üzerinde ayetler yazılı bir uzun kollu japone mintan bugünkü gazete baskısı desenli bayan bluzlarına ne kadar benziyor.

Tekrar orta salona geçince Mevlânâ'nın eserleri tezhip ve hat sanatı ile süslenmiş ayrı bir vitrinde erbabının her biri beyit ve mısırını yudum yudum içerek tadına asla doyamadığı Mesnevîleri, hikmet dolu kitapları var. Duvarlar, devir devir Osmanlı ulema ve sanatkârlarının diğer İslam memleketlerinden gelmiş geçmiş hayranlarının levhalar hâlinde hatıra yazıları beyitleriyle dolmuş, her köşe bucak bir aşk ilâhî fısıldıyor.

Yine girdiğimiz gümüş kapıdan dışarı çıkarken hatırlıyorum. Atatürk, türbenin niyaz penceresi üstündeki Mevlânâ'nın şu rubaisini okuyor:

"Bütün kapılar kapandığı hâlde âşğın sana yol bulabilmesi için yalnız senin kapını açık bıraktılar. Ey keremde izzete nur saçan! Güneş, ay, yıldızlar senin naçiz kölelerindir." Ve Atatürk hayrete düşüyor:

- Mevlânâ, diyor 700 yıl sonraki bir hadiseyi nasıl 700 yıl evvel sezmiş de bunu söylemiş...

Ahmet ÇELİK

BALLI BADRA

Yolculuk her zaman sıkıntılı ve meşakkatlidir. Bunun için önce yol arkadaşı seçmek gerek. Büyükler: “Önce dost seç ondan sonra yola öyle çık” demişler. 11 kişilik yol arkadaşlarımızın özenle seçildiği yol boyunca gördük. Hepsi uyumlu, anlayışlı ve sabırlı kimseler. Yunanistan yolculuğumuz bir proje kapsamında ve il milli eğitim müdürlüğü koordinesinde gerçekleşti. Ve yaklaşık bir hafta sürdü. Uzun bir yolculuk için ilk kez bir gemiye biniyordum. İzmir Çeşme’den Sakız adasına gitmek için hareket ettik.

Sakız adasına inip limanda yemek yiyoruz. Gemi gece 10’da hareket edecek. Mevlüt Aydoğmuş Hoca daha önceden geldiği için Kaleiçini gezdirdi. Türk mezarlığının yerini tespit ettik. Bayraklı Camii’ni bulduk. İş akşam karanlığına kaldığı için dönüşte tekrar ziyaret etmek niyetiyle limana geliyoruz. Yanlışlıkla Midilli’ye giden bir gemiye biniyoruz. Fakat çabuk anlayıp tekrar limana iniyoruz.

Atina’ya götürecek gemiye binip kamalalara yerleşiyoruz. Penceresi yok. Çıktığımız güverteden ay ışığında denizi biraz izleyebiliyoruz. Etraf karanlık. Yol yorgunluğu var. Bir müddet sonra uykuya dalıyoruz.

10 saatlik bir yolculuktan sonra sabah Pire Limanına iniyoruz. Sakızda pasaport işlemleri yapıldığı için tekrar bir daha bu işlemler yok. Alelacele limanda bekleyen otobüse doluyoruz. Çok uzağa gideceğimizi zannediyorum. Fakat 3-4 dakika sonra indiriyor. Liman çıkışına kadar getirmiş. Karşı yola geçiyoruz. Metro binası burada.

Metro binası üzeri kapalı bir yapı. İki peronu var. Atina’ya gideceğiz. Gişeden kişi başı günlük 3 avroluk bir bilet alıyoruz. Bilet otomatik okuyucuda okuttuktan sonra metroya biniyoruz. Bundan sonra bilet 24 saat geçerli. Yani istediğiniz kadar metro ve

otobüse inip binebiliyorsunuz. Metronun 3 hattı var. Bunlar renklerle ifade ediliyor. Konya İl Mili Eğitim Müdür yardımcısı Seydi Ali Büyük Hoca metro sistemi hakkında detaylı bilgiler veriyor.

Birkaç metro hattı değiştirdikten sonra Atina merkeze geliyoruz. Parlamento karşısındaki meydana gelip parka oturuyoruz. Park etrafında polislerin hareketliliği dikkat çekiyor. O gün orada kriz için gösteri olacakmış bu hazırlıklar onun içinmiş. Yunanlı ev sahiplerimiz bizi burada karşılıyor. Eşyalarımız onların merkezine bırakıyoruz. Atina’yı gezmeye çıkıyoruz. Önce bir cafeye gidip çay içiyoruz. Arkasından arkeoloji müzesine gidiyoruz. Yolda Pakistan veya Bangladeşli oldukları anlaşılan seyyar satıcılar var.

Akropolis’e çıkmak istedik ama istişare neticesinde müzeye yöneliyoruz. 5 katlı oldukça geniş bir bina. Fotoğraf çekmek yasak. İçerisinde eski Yunan medeniyetine ait heykel parçaları ile dolu. Önce son katta bir tanıtım filmi izliyoruz. Orada Akropolis’in tepesindeki binanın önce putperest tapınağı sonra kilise olduğunu öğreniyoruz. Atina Müslümanlar tarafından fethedilince burayı camiye çevirmişler. Fakat Cenevizlilerin muhasarası sırasında bir top mermisiyle yıkılmış. bir müddet sonra Atina tekrar Türklerin eline geçmiş. Burayı tekrar cami yapmışlar. Yunan devleti kurulunca da ne minare ne de cami kalmış. Şimdilerde hummalı bir restorasyon çalışması var.

Arkeoloji Müzesi’nde Osmanlı Dönemine ait hiçbir şey yok. Okul çocukları müzeye getiriyorlar ve gezdiriyorlar. Müzenin en kötü yanı ise katların cam zeminle yapılmış olması. Bazı turistler yukarı bakıp güllüyorlar. Biz ise edebimizden bakışlarımız ayaklarımıza indiriyoruz. Müzenin en

alt tabakalarında ise arkeolojik kazılar devam ediyor. Kazı çalışmalarını izlemek mümkün. Müzenin Akropolis'e bakan kafesinde çay içip dinleniyoruz.

Tekrar metroya binip Monostraki meydanına geliyoruz. Metrodan çıkınca Mustafa Voyvoda Camii'ne geliyoruz. Burası el işleri müzesi olarak kullanılıyor. İçeri girip bir fotoğraf almamıza izin veriyorlar. Mihrap kısmının fotoğrafını alabiliyoruz. Cami bakımlı durumda. Önündeki Yunan bayrağı asılı.. caminin müze olarak kullanımında kalması da iyi. Ya tamamen yıkılıp yok olsaydı daha kötü olurdu. Atina dönüşte tekrar uğradığımızda Voyvoda Mustafa Camii'ni yeniden ziyaret ediyoruz. Caminin altındaki dükkân sahibi bize caminin Osmanlı Dönemi'ne ait bir fotoğrafını gösteriyor. Hemen izin alıp resmini çekiyoruz. Eski hâli ile yeni hâlini mukayese etme imkânı oluyor. Fakat kayıtlarda buranın yabancılar tarafından yapılmış gravürleri de var ve cami minareli ve oldukça hareketli, bir çarşı içinde görünüyor.. Hoş günümüzde de etrafı küçük dar sokaklarla bir Türk bedestenini- çarşısını andırıyor.. Çarşısı kısa bir tur atıp bir lokanta aramaya başlıyoruz.

Fethiye Camii'ni Atina'ya ikinci gelişimizde yani dönerken uğrayabildik. Etrafında Agora kazısı devam ediyor. Fethiye camii'nde restorasyon çalışmaları devam ettiği için iç kısımlara giremedik. Caminin kible tarafında Atina Mevlevihanesi olarak kullanılan Rüzgâr Kulesi mevcut. Fethiye camininin yakınında bir de medrese kalıntısı var.

Sonunda metro hattı kenarındaki lo-

kantaları dolaşp rehberimiz uygun bir yer buluyor. Makarna siparişi veriyoruz. Fakat önce salata geliyor. Salata oldukça boldu. İçindekiler ise büyük doğranmış peynir ve zeytin yağı konulmuş. Bu tür salataya alışkın değiliz ama yemek zorundayız. Arkasından makarna ile karnımız doyuruyoruz.

Yunanistan'da tuvalet ihtiyacı problemli. Ülkemizdeki gibi değil. Su ile taharetlenmek çok sıkıntılı. Bunun için yanımızda pet şişeleri bulunduruyoruz. Tuvalet ihtiyacı için lokantanın alt katına indiğimizde tarihî eser kalıntılarıyla karşılaşılıyor. Tabanı çelik camla kaplanmış ve ışıklandırılmış. Tam doğal bir müze olmuş. Bu sistemi metroda da gördük. Çıkan tarihî eserleri bozmadan koruyorlar.

Patras'a gitmek için belediye otobüsüne biniyoruz. Atina Otogarı'na gidiyoruz. Otogar çok basit ve sade. Çeşitli ülke vatandaşları seyyar satıcılık yapıyorlar. 2 saatlik bir yolculuktan yapıyoruz. Sağ taraf sahil sol taraf zeytinliklerle dolu dağlar mevcut. Sahil kıyıları fazla betonlaşmamış. Çok katlı binalar hiç yok. Bu kadar güzellikleri tabiat ve doğayı görünce önce buraları fetheden Fatih Sultan Mehmed Han'a arkasında da **evlad-ı fatihan**'a dualar ediyorum. Bir yandan da buraların elimizden çıkıp gitmesine üzülüyorum.

Sonra Patras'a varıyoruz. Taksi tutup otele geliyoruz. Akşam kahvaltısından sonra odalarımıza gidiyoruz. Otel sahile sıfır noktada kurulmuş. Yakınlarda bir asma köprü var. Yunanistan'ın Mora yarım adasını kuzeye bağlıyor. Köprü'nün bulunduğu yerde Osmanlı Döneminde "İnebahtı Savaşı" yapılmış. Burası aynı zamanda Adri-

Patras Genel

yatik denizine açılan bir yer olması açısından stratejik bir körfez.

Ahmet Çiğerci Bey'le otelin etrafındaki mahalleyi keşfe çıkıyoruz. Mahalledeki kiliseyi geziyoruz. Oldukça bakımlı ve süslü bir kilise. Bahçesi ise çok bakımlı. Sokak aralarına dalıyoruz. Evler müstakil bahçeli. Bahçeler değişik çiçeklerle süslü. Her evde nerdeyse bir köpek var. Demek ki güvenlik sorunu var diyoruz. İlerde ana yolun alt tarafındaki duvarlar grafiti ile süslenmiş. Buna sanat mı diyelim yoksa kirlilik mi? Gerçi aynı şeyi Atina'yı gezerken de gördük. Bütün duvarlar bu sanatla donatılmış bir durumda. duvarların karalanması bazen çok çirkin bir görüntü kirliliğine sebep oluyor.

İstanbul'un fethi dolayısıyla bir gazetenin verdiği eki satın alıyoruz. Dergi, Fatih Sultan Mehmed'i üstünde ve ayaklar altında kanlar içinde yatan Bizanslıları resmediyor. Elindeki kılıç havada ve zenci bir cellat yanında bulunuyor.

Patraslı ev sahibimizin şehri gezdirmek için hazırladığı minibüse biniyoruz. Güzergâh hakkında bilgiler veriyor. Fakat benim amacım dini yapılar yanında sosyal hayatı da gözlemlemek. Şakayla karışık bizi bir Hıristiyan mezarlığına götürmesini istiyorum. Önce garip karşılıyor arkeoloji müzesinde bazı iskeletler ve mezarlar olduğunu söylüyor. Fakat arkeoloji müzesini gezince mezarlık konusunda ısrar ediyorum. Yolda gelirken gördüğümüz büyük mezarlığı gitmeye karar veriyoruz. 5 dakikalık bir

Patras Grafiti

yürüyüşten sonra geliyoruz.

Cenazeleri dinî merasimle gömüyorlar ve mezarlık girişinde küçük bir kilise ve karşısında park alanı var. Burada definden sonra şarap-ekmek sunuyorlarmış. Biraz daha ilerleyince bir mezar başında bir ayine rastlıyoruz. Ölünün 40. gününü kutluyorlarmış. Bizdeki 52. Gün gibi. Eğer mezar- dan başka bir cenazeye ait bir kemik falan çıkarsa 40 gün sonra şarapla yıkayıp yeniden gömüyorlarmış. Cenaze sahibine baş sağlığı diliyoruz, amacımız konuşmak ve yapılan merasim hakkında bilgi almak. Yaşlı bayan oldukça üzüntülüydü. Torunu bir trafik kazasında ölmüş. (yol kenarlarında gördüğümüz küçük dua yerleri trafik kazalarında ölenler için dikiliyormuş). Torunun ölümünün 40. günü yapıyormuş. Bir de 90. gün kutlaması varmış. Fazla uzatmadan Türkiye'den geldiğimiz söyleyince kadın seviniyor. İstanbul ve İzmir'den bahsetmeye başlıyor. Veda edip ayrılıyor. Yüzyıl önce bir Alman'ın kurduğu içki üretim tesisini geziyoruz. Patras dışında dağlar arasında. İlk kurulduğu andan itibaren büyük devasa fiçılar var. Oradan hareket edip şehir merkezine geliyoruz.

Büyük Katedral'i geziyoruz. İçerisi çok süslü ve duvarlar Meryem Ana, Hz. İsa ve azizlerin resimleriyle dolu. Resimlerde Romalı askerlerin Hz. İsa ile ilgili çarmıh sahneleri dikkat çekerken hiçbir Yahudi resmi- ne rastlanmayışı ayrı bir ilginç nokta. Katedralden şehri gezmeye devam ediyoruz.

Pazar günü olduğu için etraf kapalı. Yemek için birkaç yere bakıyoruz. Bir pizzacı bulup vejeteryan pizza yiyoruz. Malum buralar Avrupa ülkesi ve "helal gıda" sorunu var. Namaz vakti geçmesin diye işyeri sahibinden izin alıp temiz bir karton üzerinde namazımızı kılıyoruz.

Evliya Çelebi Mora yarımadasında bulunan Patras'ı "**Mora'nın Gelinciği**" olarak adlandırır ve şehri oldukça ayrıntılı anlatır. Ona göre Patraslı Venedikliler kurmuştur. İlk fethi Fatih Sultan Mehmed'e aittir. Fakat daha sonra Osmanlıların elinden çıkan Patras, Sultan Bayezid II tarafından yeniden fethedilmiştir. Şehirde hutbe yine de Fatih Sultan Mehmed adına okunmaktadır. Ballı Badra 300 akça payesiyle itibarlı bir şehirdir. Sipahi kethüdası yeri, yeniçeri serdarı, gümrük emini, bacdarı,

muhtesibi, şehir kethüdası, haraç emini, kapitan ağası, mimarbaşısı, şehir voyvodası, şehir çöplük subaşısı, kale dizdarı, 200 adet kale muhafızı, 300 adet Frenk balyozu, 3 adet Frenk konsolosu ve şehir Rumlarının Portonolarları vardır. Şehirde Rumlar, Türkler, Arnavut ve İtalyanlar bulunurmuş. Şehir kalenin güney ve batı tarafını kuşatmış ta denize kadar bağ ve bahçeleri ve doğusunda iki saat uzaklıkta dağlara varıncaya kadar bahçeleri olan düz, geniş ve verimi bol olan bir şehirdir. Kiremit örtülü üç bin evi vardır ki kiremit örtülü kargir ev vardır. her evin mutlaka bir bahçesi vardır. Halkı ise güler yüzlüdür. 23 bin adet bağı vardır ki bunlar üzerinden öşür alınır. 170 adet mesire yeri vardır. Ama hepsinden önemlisi Cinniler Bahçesi içindeki devasa servi ağacıdır ki bu ağacın bir benzeri yer yüzünde yoktur. Diğer serviler gibi yüksek olmayan bu servi 4 kollu olup gölgesinde koskoca bir sürü gölgelenebilir. Gövdesi yedi kişiyle zor kucaklanabilecek genişlikte olan bu servinin tepesinde bir delik vardır. Bu delik içine arılar her sene bal yaparlar ki sahibi bundan yüz okka bal çıkartırmış. Bu yüzden bu şehre “**Ballı Badra**” denir. Evliya Çelebi bu ağacın bir dalına çıkarak “**Seyyah-ı âlem Evliya Çelebi ruh-ı için el-Fatiha**” diye yazmıştır.

Sora sora kaleyi buluyoruz. Kale körfeze hâkim bir tepededir. Evliya Çelebi'ye göre körfez kenarından 1000 adım içeride sağlam taş bir binadır. Çevresi hendek kıyısınca bin beş yüz adımdır. Kibleye bakan bir kapısı vardır. Kapıları üç kat demirden olup çok sağlamdır. İç kalesi ayrı hendekli asma makaralı tahta köprülü güneye bakan demir bir kapsı olan bir kaleciiktir.

İç kaleye girip merdivenlerden yukarı burçlara doğru tırmanıyoruz. Şehrin manzarası çok güzel. Kale burçlarından şehri izliyoruz. Deniz bir yanda, yemyeşil dağlar bir yanda. Tam kaleden ayrılmak üzere iken kale görevlisine: “Osmanlıya ait bir eser var mı?” diye soruyoruz. Az ilerdeki bir harabeyi göstererek “Cami var” diyor. Hendek kenarında işaret edilen harabeye geliyoruz.

Yaklaşık 12x12 m kare planlı bir **cami yeri** ile karşılaşıyoruz. İçerisi düzeltilmiş. Mihrap yerleri ve pencere yerleri belli ve yerden 40 cm kadar yüksekte. Önde ve

yanlarda ikişer pencere yeri belli oluyor. Caminin kubbeli olduğu anlaşılıyor. Kubbe kasnaklarına ait bazı parçalar ve akustik için kullanılan testi parçalarını yerde duruyor. Caminin yan yarım duvarı kalmış o da harap. Minare kısmı bir kaç basamak merdiveni belli oluyor. Son cemaat kısmının duvarı cami içine yıkılmış bir vaziyette. Duvar çıkıntıları (kirpi diye adlandırılan) kısmı cami içine yıkılmış. Patras kalesi içindeki cami bizi hüznlendiriyor. Çok duygulanıyoruz. İki saat kadar orada kalıyoruz. Camin hemen yanındaki çeşmeden abdest alıp, içinde ezan okuyoruz. Kamet getirip cemaatle namaz kılıyoruz. Arkasından 20.000 şehit için, okuduğumuz ihlas-ı şerifleri hediye ediyoruz.

Bu camiyi Evliya Çelebi “iç hisar önünde hendek aşırı **Sultan Bayezid Veli Camii**’dir. Hutbe babası Sultan Fatih adına okunmaktadır. Bu caminin kapısının önünde bir küçük hamamı ve mihrabı önünde bir de çeşmesi vardır.” diye anlatmaktadır.

Evliya Çelebi Patras’da başka Osmanlı eserlerini de saymaktadır. Bunlar:

Fatih Sultan Mehmed Camii: Çarşı başındadır. Kiliseden bozmadır.

Kethüda Camii: Varošta. kubbeli, kurşun örtülü, güzel âlemlî, müsanna minareli bir camidir.

Debbağhane Camii: Banisi Mustafa Ağa’dır. Cemaati çoktur.

Şeyh efendi Camii: Debbağhane camine yakın bir yerdedir. Evliya Çelebi’ye göre çok bakımlı ve süslü bir eserdir.

İsmi bilinmeyen 4 mescit, 4 tekke, 4 medrese, 5 mektep, 2 han, 3 hamam

İbrahim Çavuş Camii, Kurşunlu Camii, Veziri Azam Osman Paşa Camii

Ahmed Efendi Hamamı: Debbağhane’dir.

Kethüda Hamamı: Gayet geniş bir hamamdır.

Hadım Ali Paşa Hamamı, Sultan Bayezid Hamamı

Sarı Saltuk zaviyesi: Evliya Çelebi Hacı Bektaş’ın halifelerinden Sarı Saltuk’la ilgili bir de menkıbe anlatır. Sarı Saltuk, Vostice şehrinden gelip İnebahtı’ya geçmek ister. Gemiciler onu gemilerine almazlar ve

Patras Kaleiçi Camii

gemileriyle denize açılırlar. Hemen Sarı Saltuk eteğine biraz kum doldurup denize dökme dökme kayığın peşinden gider. Gemiler bakar ki bu derviş iki bin adımlık denizi doldurup gelmekte, akılları başlarından gider. Eğer deniz tamamen kapatılırsa boğaz kapanacak ve işleri sona erecektir.. Hemen Sarı Saltuk alırlar ve İnebahtı'ya geçirirler. Burası hala bir mil kadar yer kumsal olup ucunda bir han vardır. Mora'dan İnebahtı'ya geçiş iskelesi bu burundur. Sarı Saltuk bu kerametten sonra vefat etmiştir. Rumlar da bu türbeyi ziyaret etmektedirler.

Tarihçi Naima da 1714'de Patras'ta vefat etmiş ve bir caminin haziresine defnedilmiştir. Fakat günümüz Patras'ında artık ne camilerden ne de Naima'dan günümüzde hiçbir iz yoktur.

Patras'ın bir diğer tarihi yönü daha vardır. O da Osmanlı Dönemi'nde Yunan isyanlarının başladığı bölgedir. Yunan İsyanı, önce Patras'da gelişip yayıldı. İsyan Avrupa devletlerinin, Rusya'nın kışkırtması sonucunda meydana geldi. Türkler tedbir olarak, Müslüman halkı tedbir için Patras kalesinde topladı. O sıralarda Mora valisinin, isyancı Tepedelenli Ali üzerine asker sevk etmesiyle, bölgenin boşalması fırsat bilen Yunan isyancıları harekete geçti. Patras Başpiskoposu kumandasında toplanan on bin kadar silâhlı Rum, 12 Şubat 1821'de isyan ederek şehrin kalesini kuşattılar. Kaleyi ele geçirdiler. 20.000 kadar savunmasız Müslümanı burada şehit ettiler. Katliamdan kurtulabilen Müslüman ve Türkler, Tripoliçe'ye hicret ettiler. Göç esnasında Rumlar, yine pek çok katliam yaptı. Yollar da binlerce muhaciri öldürdüler. Öldürü-

lenlerin sayısı elli bin civarındaydı. 5 Ekim 1821'de Tripoliçe de asilerin eline geçti. Tripoliçe kalesindeki asker ve sivil sekiz bin Türk daha öldürüldü. Neticede Patras'ta başlayan bu ayaklanma Osmanlı padişahı II. Mahmud'un isteğiyle Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa tarafından kısa sürede bastırıldı. Fakat sekiz yıl sonra 15 Ağustos 1829 yılında dış devletlerin baskısı ve Rum isyanlar yüzünden Yunanistan Osmanlı'dan ayrıldı. Yunan isyanlar sırasında ve bağımsızlık sonrasında Osmanlı'ya ait ne kadar eser varsa tahrip edildi.

Arkadaşlar alış veriş için bir turistik eşya satan dükkâna dalıyorlar. Eşyalar ekonomik krizden dolayı bir hayli pahalı. Ama yinede birkaç Patras ait hatıra eşya alıyorlar. Dükkân sahibine Türkiyeli olduğumuzu söyleyince kendinin de Türkiye'den gelen bir aileden ve aslen Konya-Silleli olduğunu söyledi.. Bizim Konyalı olduğumuzu söyleyince Konya üzerine konuşmalar başladı. Sille'den dedeleri Patras'a yerleşmişler. Dede ve ninesi vefat etmiş annesi bir defa Konya ve Kapodakya'ya gelmiş kendisi de motoruyla gelmek istediğini söyledi. Konya'ya gelirse görüşmek üzere Mevlüt Aydoğmuş Hoca kartını verdi. Oradan ayrıldık otele döndük.

Netice olarak yurtdışı yolculuklarında iyi bir yabancı dil bilmek çok önemli. Fakat hepsinden önce bu tür seyahatlere vesile olan projelere ihtiyaç vardır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Tam Mehtin (Hazırlayan: Mümin Çevik) İstanbul, 1985, 8/168-172